pečnost osob, budov, pozemků, léčivých pramenů, studen neb jinakých zařízení, má horní úřad nařídíti potřebná bezpečnostní opatření, k čemuž zpravidla přizvati jest politický úřad. Je-li nebezpečí v prodlení, má učiniti neodkladná opatření k ochraně a bezpečnosti bližší nebo dříve o události zvěděvší úřad, přibera potřebné znalce, o dalších opatřeních srozuměti se, jak předepsáno. Nastoupí-li některá událost naznačená v § 222 zák. hor., má revírní úřad horní vyslati komisaře a současně pozvati politický úřad okresní, který sám vyšle též k vyšetřování komisaře. Neshodnou-li se oba komisaři o volbě opatření, má horní komisař ihned pozvati dva osvědčené znalce. Protokol o tom sepsaný předložiti jest revírnímu úřadu hornímu, kterému přísluší podati nález a sděliti jej okresnímu úřadu k vyjádření; schválí-li okresní úřad nález ten, má jej revírní úřad horní ihned zhotoviti. Neshodují-li se oba úřady, dlužno celý akt předložiti k rozhodnutí hornímu hejtmanství; mezí tím však má revírní úřad horní učiniti ona prozatímní opatření, která shledá nutnými a příhodnými ku bezpečnosti ohroženého předmětu (§ 113. prov. předpisu).

Prarodiče viz Ascendenti a Posloupnost dědická zákonná.

Práva osobní.

I. Část všeobecná.

Podmětem nebo nositelem práva jest člověk jakožto osoba, která jest pro svůj rozumový charakter účelem sobě samé a může užiti předmětů pro své životní účely. Všichni lidé jakožto takoví jsou právními podměty. Případně praví Ihering: »Jedinká věta, že člověk jakožto takový jest subjektem práva, k čemuž se římské právo prakticky nikdy nepovzneslo, značí pro lidstvo více než všechny triumfy průmyslu; o uskutečnění této zásady musí pracovati tisíciletí.« Osobnost jest základem trvalé způsobilosti ku právům netoliko možné, nýbrž i skutečné. Nelze si mysliti život lidský bez možných a skutečných práv. Člověk jest tedy subjektem práv a způsobilým ku právům od prvního počátku svého žití, již v embryu až do smrti. Mnozí nechtějí embryo uznávati za subjekt právní, nýbrž toliko následkem fikce, jak ji formulovalo římské právo ve větě: »nasciturus pro iam nato habetur, quotiens de commodis ipsius partus quaeritur«; než platné právo chrání i plod zakazujíc vyhnání jeho. Právo osobnosti bylo zvláště vysloveno ve škole Kantovské ve formuli: »Važ si a jednej s každou lidskou osobností vždy jako s účelem právním a nikoli jako s pouhým prostředkem k nějakému účelu.« Důsledně nesmí tedy především žádný člověk sám vzdáti se neb porušiti podmínky bytí osobnosti, jakožto vlastního účelu, tedy žádný člověk nemá vlastní vůlí nebo smlouvou se dáti netoliko do poddanství, otroctví, nýbrž vůbec nesvoliti trvale k něčemu právnímu nebo k nějakému právu, jímž by snížena byla jeho osobnost na pouhý prostředek, na věc. Jeť také každá smlouva, kterou se osobnost lidská porušuje, tupí, zneuctívá, netoliko nemravná, nýbrž i bezprávná, nicotná. V právním stavu společnosti uspořádaném zákony má každý vykonávati své právo ve formě zákona a bylo-li mu v jeho právu ublíženo, má žádati a nabýti ochrany od zákona. Osobnost jest základem trvalé způsobilosti ku právům.

II Rakouské právo.

Zásady a stanoviska právě naznačené přijal v celku i náš občanský zákon. Obč. zákonník nepodává definice osobních práv, nýbrž vytýká

v § 15. toliko jich rozdělení lišíc 2 skupiny osobních práv; předkem rozeznává osobní práva vztahující se k osobním vlastnostem a poměrům, tedy ona práva, která plynou již z pojmu a podstaty osoby a pak ona osobní práva, která vzcházejí z poměru rodinného.

A. První skupinu osobních práv dělí zákon opět:

1. v práva plynoucí z povahy osobnosti (§§ 16—20 o. o. z.), kteráž mohou být buďto vrozená nebo nabytá;

a) vrozená práva označuje § 16. o. o. z. jako práva rozumem jasně poznatelná a mohou se též nazývati »právy základními«, kteráž Savigny charakterisuje větou: »Jsou to práva mravní, každému člověku vrozené svobody, pročež v jedno spadati musí též původní pojem osoby nebo subjektu právního s pojmem člověka.« Základní práva dána jsou tedy podstatou lidské osobnosti, a není potřebí ještě zvláštního aktu vůle. Není sporným tedy bytí práv základních neboli přirozených, lidských, světoobčanských práv, jak se někdy též nazývají a existence jich jest základem právního pořádku; neboť osobnost a všechny s ní spojené statky musí trvati neodvisle od vůle lidské, a její pouhé bytí žádá přiměřených práv. Tato práva tvoří stále podstatu a obsah, který též v positivním právu nalézti má formálného uznání, leč v podstatné povaze své není od toho odvislým. Vrozenými právy jsou tedy ona, kteráž příslušejí člověku jakožto takovému, jakožto subjektu právnímu, jakožto osobě a která základ svůj mají již v jeho narození. Cizími jsou našemu právu rozdíly, které činí římské právo mezi »monstra« a »prodigia« a jinými nestvůrami. Povaha osoby, rovněž i vrozená práva musí se přiznati i nestvůrám, pokud jako člověk se jeví; jakkoli dle římského práva člověk stává se osobou narozením, přece vylučuje totéž právo nesvobodníka, otroka tedy, ze způsobilosti ku právům a posuzuje ho jako věc, jako předmět a přiznává jen svobodnému způsobilost ku právům. Toto obmezení nepřipouští se v § 16. o. o. z., naopak zakazuje se vůbec otroctví a poddanství. Každý otrok se stává tím okamžikem svobodným, jakmile vstoupí na rakouské území nebo na rakouskou loď nebo převeden jest v cizozemsku jako otrok na rakouského poddaného; to platí o válečných zajatcích, s nimiž se jako s otroky nakládá se strany té válečné strany, v jejíž moci se ocitli (dv. d. ze dne 19. srpna 1826, č. 2215 sb. z. soud.). Vrozená práva docházejí svého výrazu ve způsobilosti k právům a k právním činům s tím rozdílem, že každá osoba zpravidla způsobila jest míti práva, tedy způsobilá jest ku právům, kdežto právo nabývati práv a zakládati je není každé osobě v plné míře přiznáno, nýbrž spíše jen ku ochraně její. Pro vrozená přirozená práva uvádí se právní domněnka, že potud platí ve svém bytí, pokud nedokáže se zákonné jich obmezení (§ 17 o. o. z.). Tato obmezení mohou být druhu dvojího: mohouť zakládati se na zákonných nařízeních tak ku př. přirozené právo, vcházeti v manželství, obmezeno jest zákonnými překážkami manželství. Takováto obmezení nežádají žádných důkazů, poněvadž soudce musí z povinnosti úřední přihlížeti ku právu a zákonu (dv. dek. ze dne 15. ledna 1787, č. 621 sb. zák. s.). § 17. o. o. z. má patrně na zřeteli jen důkaz překážek vyplývajících ze skutkových okolností.

b) Nabytelná práva neplynou bezprostředně z osobnosti, nýbrž založiti a zjednati se dají každým člověkem za podmínek zákonem předepsaných. Tyto podmínky resp. zákonná obmezení odnášejí se jednak

k osobě nabyvatelově, jednak ku věci, které se má nabýti. Od práv nabytelných lišiti však sluší práva nabytá (iura quaesita), která mají toliko význam soukromoprávní pro interesse osobní a proto vystupují buďto v právu soukromém nebo veřejném a v tomto jen potud, spojen-li s nimi soukromoprávní zájem (ku př. služné veřejných úředníků).

c) Poměr mezi právy základními a nabytelnými charakterisuje se tím, že nabytelná práva možno vždy zpět uvésti v jich různých způsobách na nějaké právo základní, tak ku př. právo vlastnické na právo osobnosti k tomu, aby mohla nabývati věcných statků jakožto podmínky pro svůj fysický život. Základní práva, kteráž trvají neodvisle od činnosti lidské vůle, jsou nezcizitelna a nezadatelna. Tato práva nesmí být ani s přivolením oprávněného porušena (snad podle zásady: »volenti non fit iniuria«); jinak tomu jest při právech nabytelných. K nim přísluší oprávněnému plná způsobilost dispoziční v mezích zákona. Vrozená a nabytelná práva shodují se v tom, že každému na vůli se ponechává, aby při porušení těchto práv dožádati se mohl pomoci úřadů (§ 19 o. o. z.). Úplné vyloučení právní cesty úmluvami soukromými nemá platnosti, poněvadž úmluvy takové odporují podstatě a přirozenosti práva a zvláště osobního práva každému příslušejícího (rozh. ze dne 2. listopadu 1870, č. 12336, sb. č. 3933). Z téhož důvodu neměla by právních účinků úmluva, aby jeden kontrahent ustanoven byl ve své věci za soudce. Podmínka zřeknutí se pořadu práva nepřipouští se též při smlouvách erárních (dv. dek. ze dne 10. prosince 1819, č. 635 sb. z. soud. a d. dv. kanc. ze dne 29. června 1820 sv. 48 str. 140 sb. zák. pol.). Svépomoc jest zpravidla zapověděna, jakož i překročení hranic nutné obrany.

2. Osobní práva vyplývající z nedostatku věku nebo potřebného rozumu (§§ 21—23 o. o. z.). Tato práva souvisí s určitými obmezeními zákonnými na ochranu osob, kteréž své interesse samy zastávati nemohou. Sem náleží: dítky, nedospělci, nezletilci, šílenci. K dítkám počítá § 22. o. o. z. i dosud nenarozené, jichž podmínečná práva sluší hájiti (rozh. ze dne 5. srpna 1857, č. 7345, sb. 423). Fikce § 22 platí jen ve prospěch nascitura (rozh. ze dne 10. listopadu 1886, č. 12772, sb. 11245), kdežto dítě přišedší na svět mrtvé posuzuje se tak, jako kdyby nebylo počato (§ 22 o. o. z.);

3. práva nepřítomných (viz čl. Nepřítomní);

4. práva právnických či morálních osob (§§ 26 a 27 o. o. z.) (viz čl. Osoby právnické);

5. práva plynoucí z poměru občanství státního (§§ 28—32) (viz čl. Občanství státní);

6. práva cizinců (viz čl. Cizinci).

7. Osobní práva plynoucí z poměru náboženského. Různost náboženství nemá významu pro soukromá práva; obmezení, ku kterým se odvolává § 39 o. o. z., zrušena jsou dílem speciálními zákony, dílem však st. zákl. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.

B. Osobní práva z poměru rodinného (§§ 40—43 o. o. z.).

O jednotlivých těchto osobních právech jedná 2. hlava obč. zák. a sice o právu manželském, o právech mezi rodiči a dítkami, o právech na ochranu nezletilých a oněch osob, které nejsou schopny obstarávati si samy svoje záležitosti (viz čl. Ascendenti, Kurator, Manželé, Manželství, Otcovství, Poručenství).

Práva občanů státních (viz Občanství státní).